

SENDİKAL DEMOKRASİ

İlyas Köstekli*

Demokrasi tartışmalarına, bireylerin içinde buldukları en büyük örgüt olan topluma ve yine bu toplum içinde üyesi oldukları örgütlere, kendi özgür iradeleri ile yön verme haklarını ne kadar kullanabildikleri açıklık getiricidir. Bu hak devredilemez veya bir başkasınca veya başkalarınca temsil olunamaz. Örneğin seçimlerde oy kullanma ile bu hak seçileceklerle verilmeyip, koşulları önceden belli biçimde birilerinin görevlendirilmesi aracı işletilmektedir. Diğer anlayış ise bireyin kendi eliyle, kendini yönetecek biri veya birilerini seçmesi olur ki bu da bireyin özgür iradesinin bir oy gibi sandığına atılması anlamına gelir. Oysa demokrasi bireylerin kendilerini yönettikleri değil, yönettikleri bir toplum yapısıdır.

Aynı şekilde her üyenin özgür iradesi ile sendikasına yön verme hakkı vardır. Üyelerin bu haklarını kullanabilmeleri ölçüsü ve etkinliği, o sendikada demokrasinin varlığını ortaya koyar.

Sendikalar, gönüllü bir araya gelinen örgütlerdir. Bu örgütlerde üyelerin dağılmış çıkarları dile gelecek, bileşkeler belirlenecek ve ortak hedefler için ortak hareket edilecek. Kuşkusuz bu ortak hedef, dayanışmaları içeren geniş bir alana yayılmaktadır. İşçilerin bir sınıf oluşu temelinde yaklaşıldığında ise ne denli geniş sorunların ve ortak hedeflerin var olduğu daha kolay anlaşılır.

Toplumda üretim süreci ve sonucundaki yer alışı temelinde sınıfsal ayrışmanın varlığını ortaya koyan doktrinler tartışılmakla beraber, sınıfları yok sayma geniş kabul görmemektedir. Kapitalizmin kendi içindeki gelişmeler ve özellikle 1970'lerin ilk yarısında başlayan ekonomik kriz karşısında kendini yeniden üretebilmesi, bu süreç içinde baş döndürücü bir hızla teknolojik gelişmelerin olması, üretimin yapılmasında pek çok değişikliklerin yaşanmasına ve "bilgi toplumu" gibi kavramların da telaffuzuna rağmen ne işçi sınıfı toplumda erimiş ve ne de patronlar ve ne de sınıfsal çıkar çelişkisi. Kısa ifadeyle sömürü olduğu sürece, kendi içinde bazı niceliksel ve niteliksel değişimler de olsa sınıfsal ayrışmalar sürmektedir. Kaldı ki sınıfsal ayrışmalar arasındaki

çelişkiler günümüzde çok daha sertleşmiş ve boyutları genişlemiştir.

Mal üretimi odağının çevresini hizmet üretimi sarmıştır. Mal ve hizmet üretimi toplumsal bir bölümünün sonucudur. Mal üretene işçi, hizmet üretene de bir başka ad verilemez. Örneğin memur gibi. Çünkü işçi sınıfı mal üretmesiyle ve hizmet üretmesiyle bir bütünü oluşturur. En kısa ifadeyle aralarında sayısız farklılıkta çalışma koşulları ve meslekler ayrımı olsa da ücret alan herkes işçidir.

İşte işçi sınıfının dağılmış çıkarlarının bileşkesini bulma, böylesi geniş bir alan temelinde, dahası uluslararası boyutlara varan bir alan temelinde ele alınmadığı ve ilgili sendikal politikalar üretilmediği sürece zordur.

Dağılmış çıkarların en iyi ifadesi, bileşkelerinin bulunması ve ortak hareketlerin gerçekleştirilmesi alternatifsiz demokrasi koşullarında olabilmektedir. Liderlerin veya bir grup "çok bilen" in yönlendirmeyle zaman zaman başarılı sendikal faaliyetler de olsa, bu demokratik bir yapı ve işleyiş değildir. Aynı zamanda doğal olarak sayısız örgütsel sorunların yaşanmasına yol açılır.

Her birey kendi işgücünü, kendisi pazarlayabilir. Ancak hangi meslekte olursa olsun bireysel pazarlamanın koşulları giderek yok olmaktadır. Örneğin 1960'larda bir makina mühendisi veya doktor bir işveren ile bireysel pazarlık yaparak görece iyi koşullarda çalışabilirdi. Oysa günümüz koşullarında bu mesleklerdeki kişilerin çoğalmas ve teknolojik gelişmelerin de artan bir faktör olmasıyla işgücünü topluca pazarlamak, bireysel pazarlamaktan çok daha ileri olanaklar getirmektedir. Bugün kimi işyerlerinde sendika üyesi vasıfsız bir işçinin aldığı ücret pek çok mühendis ve doktorun ücretinden yüksektir. Bu kıyaslama, vasıfsız işçinin yüksek ücret aldığı değil, sendikalaşmayan mühendis ve doktorların çoğunun düşük ücret aldıklarını belirtmek ve yine işgücünün bireysel ve topluca pazarlanması arasındaki farkı ortaya koyabilmek amacıyla yapılmaktadır.

* Petrol - İş Eğitim ve Araştırma Müdürü.

İşte bir yanda vasıfsız işçilerin diğer yanda da üst düzeyde vasıflı işçilerin çıkarlarını, aralarında çıkar farklılıklarını da koruyarak ifade etmenin ve bu farklılıkları bilerek sendikal faaliyet içinde olmanın alternatifsiz tek yolu da, o sendika örgütünde sendikal demokrasinin var edilmesidir. Çünkü ancak demokrasi koşullarında üyelerin doğru ve eksiksiz biçimde tercihleri belirlenebilecek ve gönüllü katılımları sağlanabilecektir.

Sendikal demokrasi de doğal olarak, demokrasinin evrenselleşmiş ilkelerini benimser. Bunlar "çoğulculuk", "katılımcılık" ve "açıklık" ilkeleridir. Sendikalarda ise bir örgüt olarak "temsil edilme", "karar alma" ve "uygulama" süreçleri bulunur ve her süreç içinde bu demokrasi ilkeleri gerçekleştirilir.

Nasıl ki demokrasi, kuralsızlık değil, evrensel ve örgütün özgün yanlarıyla kurallılık ile var olabiliyor ise, sendikal demokrasi de aynıdır. Ancak önemli olan, öncelikle yukarıda sıralanan demokrasinin evrensel kabul gören ilkelerinin sendika örgütü içinde de gerçekleştirilebilmesidir.

Hemen belirtmeli ki adından çok söz edilmekle beraber gerçekleştirilmeleri hiç de kolay değildir. Demokrasi herşeyden önce bireyin kendisinde başlar. Ancak, pek çok kez tanık olunmaktadır ki demokrasi kendimize "çalışırken" iyi, ama "çalışmaz" ise hep kötü damgasını yemiştir. Demokrasi, birine göre var, diğerine göre yok olamaz. İşte bu nedenle ki evrensel ilkeler ve kurallar oluşturulmuştur.

Demokrasi için istemek yetmez. Öncelikle bireyin inanması, kabullenmesi, kendini hazırlaması ve bu yönde kararlı uğraş vermesi şarttır. Demokrasi sahiplenildiği sürece vardır. Örneğin sendikalarda kimler sahiplenebilir? Kimler gereksinim oluyorsa, onlar. Örgüt organlarında göreve gelenler istemeseler dahi görevleri gereği demokrasiye sahip çıkmak durumundadırlar. Ama asıl sahipleri üyelerdir. Onlar sahiplenmez ise bir başkaları asla üyeler düzeyinde sahiplenmezler. Aksine değil sahiplenme, bireysel çıkarlar için kullanılabilir de.

Günümüz Türkiye sendikal hareketinde örgütlenme açısından zıt iki yönlü bir eğilim bulunmaktadır. Bir eğilim mevcut kurulu sendikaların giderek üye yitirmeleri, diğeri ise 2 milyon kamu çalışanın sendikalaşma potansiyelinin varlığıdır. Büyük bir olasılıkla bu işçilerin 1 milyonu, sendikalaşmalarını kısa bir süre sonra tamamlayabileceklerdir.

Ancak açıkça kabullenmek gerekir ki kamu çalışanı durumundaki bu işçilere mevcut sendikalarca diğer konular bir yana, olgun bir sendikal demok-

rasi mirası ve deneyimi bırakılmamaktadır. Aksine üye ve sendika örgütü arasında güven bunalımlarının varlığı gibi son derece olumsuz durumlardan söz edilebilir.

Yakın sendikalar tarihinde "bahar eylemleri", "yaz eylemleri", "madenciler yürüyüşü", "3 Ocak genel eylemi" gibi önemli ve sonuç alıcı mücadeleler gerçekleştirilmiş ve ancak aynı sınav henüz "5 Nisan kararları" karşısında verilememiş, mevcut pastanın dengeli paylaşımı yönünde kurulu sendikalar etkin bir güç ortaya koymamışlardır. Kaldı ki son 6 ayda 600 binden fazla işçi işten atılmıştır.

Ekonomik kriz, siyasal krizi, yani demokrasizliği dayatmaktadır. 18 Mayıs'ta açıklanan "demokratikleşme paketi" ise değil demokratikleşmeyi, aksine demokrasizliği getiren Anti-terör Yasası'nı onaylamakta ve tüm ülkeye olağanüstü hal ilanını getiren İller İdaresi Yasası'nda değişiklik öngörmektedir. Kürt sorununun çözümünde "şahinler" yaklaşımını tercih edilmekte ve bütçenin % 60'ı harcanmaktadır.

Tüm bu olumsuzluklara karşı çıkabilmenin koşulu öncelikle sendikal demokrasinin yaşatılmasından ve ilerletilmesinden geçer. Sendikal demokrasiyi istemekle, toplumsal demokrasiyi istemek ile bir bütündür. Üye bu yönde her türlü mücadeleye girsin. Ancak ve bilerek, isteyerek, sonucuna da katlanarak girsin. Örneğin 20 Temmuz'da yapılacak açıklanan genel grev hazırlıklarında sendikal demokrasiye daha bir önem verilir, kapalı kapılar arkasında pazarlıklar değil, açıklık ve katılımcılık ilkelerinin gerçekleştirildiği koşullar sağlanırsa, bu tarihi eylemin başarısının ön koşulu sağlanmış olur. Zaten görevdir de.

Sendikalaşmanın henüz başlangıcında olan kamu çalışanları, mevcut kurulu sendikaların deneyimlerini değerlendirme olanaklarına sahiptir. Özellikle sendikal demokrasi konusunda bu değerlendirmeler yapılırsa örneğin aynı hataların, yanlışların bir daha yaşanması önlenebilir.

İnanıyorum ki sendikal hareketin başarısı için bu tercihten öte zorunluluk durumundadır. hem sendikal faaliyetler, hem sendika örgüt yapısı ve hem de toplumda gereken yeri alabilme açılarından belirleyici önem taşıyan sendikal demokrasi, ister kurulu ve ister henüz kurulmakta olsun tüm sendikalar için ücret tabeyle ve diğer taleplerle karşı karşıya konamayacak biçimde gündemde yer almaktadır. Başka deyişle sendikal demokrasiyi erteleme hiçbir gerekçe olamaz. Aksi halde demokrasiye alternatif bulunmuş olur.